

*Попович В.М.**Запорізький національний технічний університет*

СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ (СОЦІАЛЬНА РОБОТА) ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ БОГОСЛОВСЬКОЇ ОСВІТИ: АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ

Православне християнство сьогодні відіграє важливу роль в соціальних процесах на теренах історично православних держав, тому сучасні православні теологи звернулись до ідей «вертикального» та «горизонтального» богослов'я, виразним підтвердженням чого є прийняття документів, які відображають соціальне вчення християнства. Особливого значення в соціальному вченні Православної Церкви має виокремлення напрямів соціального служіння (соціальної роботи) Православної Церкви в сучасному суспільстві. В статті наведено результати соціологічного опитування щодо визначення пріоритетних напрямів співробітництва Церкви і держави в сфері соціальної роботи серед суб'єктів освітньо-виховного процесу духовних ВНЗ.

***Ключові слова:** православна церква, соціальне вчення, соціальне служіння, соціальна робота, богословська освіта.*

***Попович В.Н. Социальное служение (социальная работа) как составляющая системы богословского образования: актуальные направления.** Православное христианство сегодня играет важную роль в социальных процессах на территории исторически православных государств, поэтому современные православные теологи обратились к идеям «вертикального» и «горизонтального» богословия, выразительным подтверждением чего является принятие документов, отображающих социальное учение христианства. Особое значение в социальном учении Православной Церкви занимает выделение направлений социального служения (социальной работы) Православной церкви в современном обществе. В статье приведены результаты социологического опроса касательно определения приоритетных направлений сотрудничества Церкви и государства в сфере социальной работы среди субъектов образовательно-воспитательного процесса духовных ВУЗов.*

***Ключевые слова:** православная церковь, социальное учение, социальное служение, социальная работа, богословское образование.*

***Popovych V. Social service (social work) as a component of the system of theological education: actual directions.** Orthodox Christianity today plays an important role in the social processes in the territory of historically Orthodox states, therefore modern Orthodox theologians turned to the ideas of "vertical" and "horizontal" theology, which is confirmed by the adoption of documents reflecting the social doctrine of Christianity.*

Of particular importance in the Orthodox Church's social doctrine is the emphasis on the directions of Orthodox Church's social service (social work) in modern society. The article presents the results of a sociological poll on the identification of priority directions for cooperation between the Church and the state in the social work sphere among the subjects of the educational and upbringing process in theological universities.

Keywords: the Orthodox Church, social doctrine, social service, social work, theological education.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціальна робота як соціокультурне явище в останні десятиліття стала невід'ємною частиною соціокультурної системи нашого суспільства, оскільки вона є одним з головних способів організаційного і соціально-технологічного реагування суспільства на нову соціальну ситуацію, на виклики соціально-політичного і соціально-економічного характеру. Не обходить стороною питання соціального служіння і Православна Церква. Соціальна робота Церкви – надзвичайно складна, багатогранна й багатовекторна сфера людської діяльності. Повноцінний аналіз соціального служіння Православ'я можна здійснити лише на широкому міждисциплінарному фундаменті сучасної світської й богословської науки, з урахуванням напрацювань церковних і світських дослідників, спеціалістів, працівників соціальної сфери, тобто в результаті синтезу соціального вчення Православної Церкви, соціальної філософії, соціології та суспільствознавства. Духовенство та викладачі, які не засвоїли основні богословські та філософські теоретичні і технологічні засади соціальної роботи, не усвідомлюють соціальних пріоритетів, у кінцевому підсумку чинять опір конструктивному розв'язанню актуальних соціальних проблем. Тому важливим питанням виступає визначення основних сфер соціального служіння Церкви в предметному полі соціальної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема релігійного феномену соціального вчення християнства, його філософської інтерпретації, історичним та соціокультурним тенденціям у сучасному світі християнства, теоретичним і методологічним проблемам морально-етичного чинника як регулятора духовного і суспільно-громадського процесів присвячено праці Т.Аболіної, М.Бабія, І.Богачевської, В.Бондаренка, С.Головащенко, Т.Горбаченко, В.Губерського, В.Єленського, М.Заковича, А.Колодного, Л.Конотоп, В.Лубського, В.Любчика, Д.Мартишина, А.Марчишака, І.Мозгового, П.Сауха, Л.Филипович, П.Яроцького, В.Ярошовця. Однак, в умовах оновлення і розвитку Православної Церкви в сучасному українському суспільстві, в період соціально-політичної і соціально-економічної кризи актуалізується проблема посилення соціального служіння Церкви як складової соціального вчення. Тому виникає необхідність визначення основних напрямів співробітництва Церкви і держави в сфері соціальної роботи.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – визначити значимість основних напрямів співробітництва Церкви і держави в сфері соціальної роботи серед суб'єктів освітньо-виховного процесу духовних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Православне християнство сьогодні відіграє важливу соціальну роль в суспільному житті пострадянських держав. Найбільш виразним підтвердженням активного звернення у бік соціальної складової православ'я є прийняття документів, які відображають соціальне вчення християнства («Основи соціальної концепції Російської Православної Церкви» [7], «Церква і світ на початку третього тисячоліття» – Декларація ювілейного помісного собору Української Православної Церкви Київського Патріархату [10], «Компендіум соціальної доктрини Католицької Церкви» [4]).

Православна церква під соціальною доктриною розуміє «всеохопну концепцію, яка відображатиме загально-церковний погляд на питання церковно-державних відносин та проблеми суспільства загалом» [7] або ж «...довготривалу програму суспільного служіння Церкви, яка спирається на православне богословське тлумачення становища Церкви в плюралістичному секулярному суспільстві» [7]. В цих визначеннях головний акцент робиться на церкві як на суб'єкті соціального вчення. Й.Хефнер визначає християнське суспільне вчення як «сукупність соціально-філософського (переважно на підставі суспільно зорієнтованої людської природи) та богословського (на підставі християнського спасіння) пізнання сутності та устрою людського суспільства, а також норм і обов'язків, які випливають із цього пізнання та реалізуються в конкретних суспільних відносинах» [9, с. 32]. Дане визначення чітко переплітається із твердженням І.Ільїна, про те, що християнське соціальне вчення – не перелік практичних вказівок для рішення «соціального питання» і не добірка знань з сучасної соціології, придатних для християнсько-соціального вчення, а інтегративна складова частина християнського вчення про людину [3, с. 15].

Основною метою християнського соціального вчення є формування в людини християнського світогляду, надання християнину відповідей на питання сучасності та конкретних рекомендацій щодо моделі поведінки віруючого в різних життєвих ситуаціях. Метою соціальної доктрини будь-якої християнської конфесії є формування системи поглядів, які охоплюють всі сторони життя людства на межі тисячоліть – від глобальних процесів у світовому співтоваристві до соціальних вимог щодо окремого індивіда [8].

Отже, соціальне вчення Української Православної Церкви – це базовий документ, це довгострокова програма суспільного служіння Церкви, яка спирається на православне, богословське осмислення положення Церкви в плюралістичному секуляризованому суспільстві. Соціальне вчення виступає як закріплене положення про ставлення Церкви до суспільно-значимих проблем і дій Церкви по відношенню до них, і тому є змістовною складовою богословської освіти, підготовки студентів духовних навчальних закладів до служіння, формування їх моральної особистості (в ціннісно-духовному вимірі) і суспільно-громадської позиції не тільки як клірика, але й члена суспільства.

Особливого значення в соціальному вченні Православної Церкви має виокремлення напрямів соціального служіння (соціальної роботи) Православної Церкви в сучасному суспільстві.

Соціальна робота визначається як специфічний вид професійної діяльності з надання державного і недержавного сприяння людині з метою забезпечення матеріального, соціального, культурного рівня її життя, надання індивідуальної допомоги людині, родині чи групі осіб. В соціокультурному контексті соціальна робота регулює процеси залучення людини і різних соціальних груп до духовної сторони суспільства, до освоєння ними соціально-етичного потенціалу суспільства. С.Косянчук і В.Сидоров визначають соціальну роботу як процес визначення та надання допомоги тим, хто її потребує (індивідам, групам та сім'ям), щодо сприяння вирішенню та вирішення їх життєвих проблем (економічних, медичних, медико-соціальних, правових, психолого-педагогічних, інформаційно-консультативних та інших) з метою відновлення, поліпшення чи спонукання самовідновлювати та самополіпшувати власні здатності до життєдіяльності [1]. Отже, соціальна робота забезпечує узгодження ціннісних орієнтацій

і інтересів різних суб'єктів, соціальну активність людей і може характеризуватися показниками успішності соціалізації індивіда, затребуваності конкретних соціальних структур, ступенем узгодженості інтересів різних груп населення і ефективності соціальної політики.

Протягом останніх десятиліть у Церкві здійснюється спроба створити власну соціальну політику та організувати професійну соціальну роботу, але приватної ініціативи деяких парафій, архієреїв, священства, активних небайдужих мирян, одноразової, несистемної допомоги дитячим будинкам, притулком та богодільням явно замало для побудови справжньої соціальної політики Церкви. В даний час церковне соціальне служіння повертається до своїм споконвічним традиціям, коли піклування здійснювалося через монастирі та парафії, де надається комплекс соціальних послуг: навчання, лікування, виховання, допомогу, надання затишку нужденним.

Соціальне служіння здійснюється конфесіями в двох напрямках: 1) робота в державних установах, яка передбачає надання допомоги в лікарнях, дитячих будинках, інтернатах (здійснюється благодійними братствами і сестричествами); 2) створення власних структур для реалізації соціальних програм – лікарень, богаділень, освітніх, реабілітаційних центрів, готелів, покликаних здійснювати роботу з різними соціальними категоріями населення - інвалідами, дітьми сиротами, багатодітними сім'ями, ув'язненими, безпритульними, бомжами, мігрантами, біженцями, вимушеними переселенцями та ін. Отже, у широкому розумінні соціальна робота Церкви є діяльністю різних церковних організацій (Синодальних відділів, епархій, парафій, братств, сестер милосердя).

Участь православних релігійних інститутів в суспільному житті держави проявляється не тільки богослужбово-молитовній діяльності, а й просвітницькій, освітній, виховній, благодійницькій, добродійній, інформаційній, місіонерській та інших. Вони проводять соціальну роботу в таких суспільно-значущих напрямках як: збереження моральності і спокою в суспільстві; духовна, моральна, культурна, патріотична освіта і виховання дітей та молоді; духовно-моральне і патріотичне виховання воїнів і співробітників правоохоронних установ; благодійницька і соціальна діяльність; збереження, відродження й розвиток історичної і культурної спадщини; робота з профілактики правопорушень; духовна і матеріальна допомога особам, які перебувають у місцях позбавлення волі; діяльність з охорони навколишнього середовища; підтримка інституту сім'ї, материнства і дитинства; підтримка і захист державної стабільності.

Треба зазначити, що багатовекторність своєї соціальної діяльності, православні церкви прописали у сучасних соціальних концепціях. Особливого значення регламентація особливостей церковного соціального служіння набула в офіційному документі РПЦ «О принципах організації соціальної роботи в РПЦ». Так, в цьому документі надається наступне визначення: «Соціальне служіння Церкви (церковна добродійність, церковна соціальна діяльність, діаконія – це ініційована, організована, координована діяльність, що фінансується Церквою, має своїй на меті надання допомоги людям, які мають потребу грошовими коштами, майном, радою, працею. Соціальне служіння Церкви не може стримуватися або обмежуватися релігійними, національними, державно-політичними або соціальними рамками» [6]. Соціальне

служіння є одним з провідних видів діяльності священнослужителів, тому багато вищих духовних навчальних закладів Православної Церкви (як на території України та Росії, так і в європейських країнах – Греції, Словачії, Румунії, Болгарії) готують священнослужителів за спеціалізацією «християнська соціальна робота».

Отже, соціальна робота Церкви має охоплювати всі сфери життєдіяльності людей (мотивація, виховання, освіта, професійна діяльність, родина, бізнес, культура, побудова образів майбутнього), оскільки саме у соціальній сфері задовольняються життєві інтереси. Розробка соціальної доктрини Православної Церкви та конкретна практична концепція соціальної роботи церковних парафій набувають всезростаючого значення. Про це постійно нагадував Предстоятель Української Православної Церкви Блаженніший Митрополит Київський та всієї України Володимир, наголошуючи, що «соціальне вчення – це відповіді Церкви на найбільш насущні питання сучасної людини» [2].

Слід зауважити, що не лише наукові, соціологічні, а й звичайні людські ідеї, уявлення, поняття, цінності не можуть бути не соціальними, оскільки вони є результатами спільної духовної діяльності людства. Становлення людини, її духовний розвиток, вдосконалення відбувається не лише у світі її власних фантазій та келійних духовних зацікавлень, але насамперед «у конкретних суспільних умовах», – зауважує Д.Мартишин [5, с.610].

Таким чином, соціальне вчення Православної Церкви являє собою богословське осмислення сучасного суспільного життя. У межах кордонів соціальної доктрини Церкви розглядається широке коло питань щодо природи та сенсу існування людини на землі, взаємовідносин Церкви та суспільства, характеру та спрямування соціальних перетворень у соціумі, взаємодії соціальних інститутів.

Для виявлення рівня значимості соціального служіння (соціальної роботи) в різних сферах суспільно-громадського життя, які відображено в Соціальному вченні Православної Церкви автором було проведено комплексне соціально-психологічне дослідження серед студентів духовних ВНЗ Української Православної Церкви (Московського і Київського патріархатів) і експертне опитування серед науковців-релігієзнавців, священнослужителів і викладачів духовних ВНЗ (рис.1-2).

Аналіз оцінок значимості співробітництва Церкви і держави в різних галузях дозволив визначити найбільш важливі. Так, студенти в якості найбільш значимих виділяють: справи милосердя і благодійності, соціальна робота (4,09 середнє значення), турбота про збереження моралі в суспільстві (3,99), профілактика правопорушень (3,91), духовна, культурна, моральна і патріотична освіта та виховання (3,84), підтримка інституту сім'ї і материнства (3,78), духовна опіка військовослужбовців і співробітників правоохоронних структур (3,71). Найменш значимі, на думку студентів: протидія діяльності псевдорелігійних структур (3,23), охорона здоров'я (3,34) і наука (3,47). Експерти в якості найбільш важливих виділяють – соціальна робота (4,46), духовна опіка військовослужбовців і співробітників правоохоронних структур (4,07), турбота про збереження моралі в суспільстві (3,96), духовна, культурна, моральна і патріотична освіта та виховання (3,93). Слід відзначити, що для експертів більш значимою є діяльність церковних і світських ЗМІ. Таким чином, найбільш значимою сферою співробітництва Церкви і держави респонденти визначають соціальну роботу і соціальне служіння, благодійництво і опіку різних верств населення.

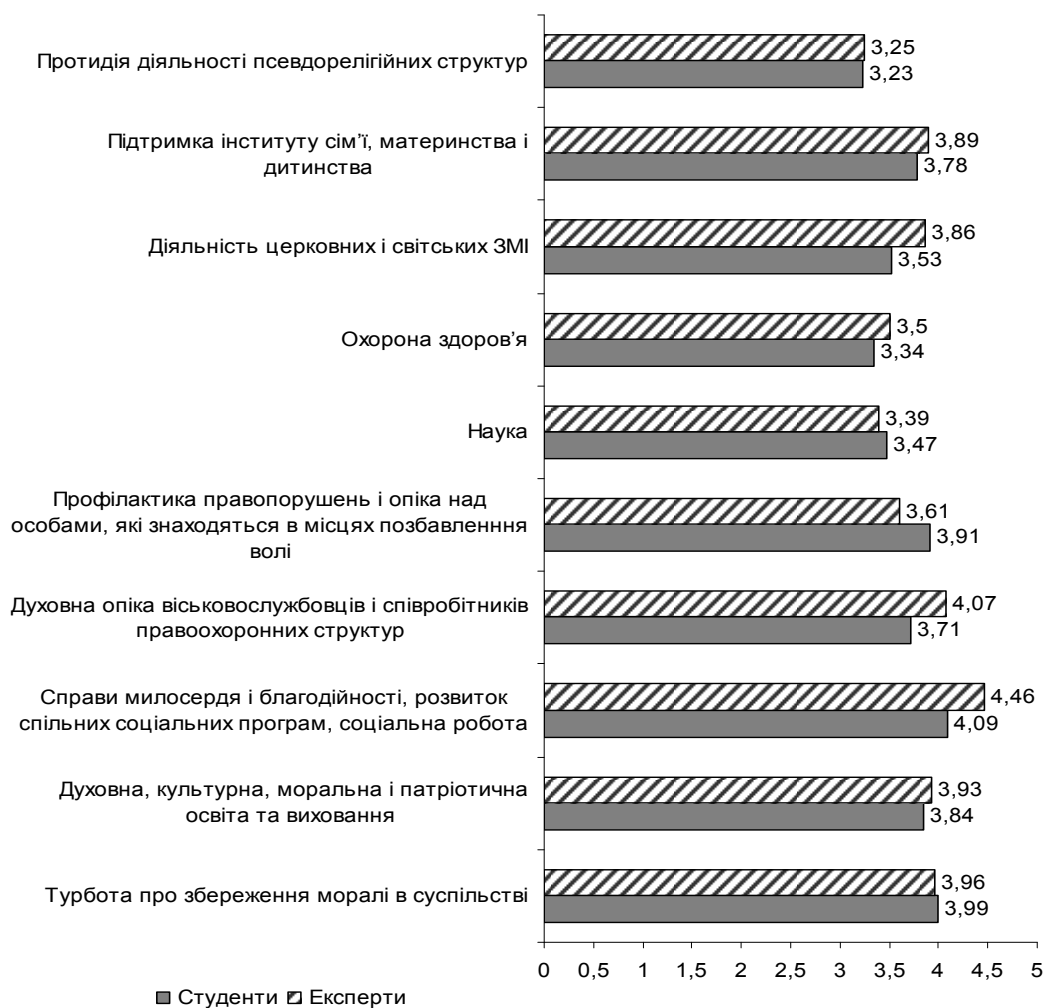

Рис. 1 – Актуальні напрями соціального служіння (соціальної роботи) в різних сферах суспільно-громадського життя (середні значення)

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, серед основних напрямів соціальної роботи Православної Церкви, можна виділити: 1) благодійність, участь у соціальних програмах; 2) моральне, духовне і патріотичне виховання; 3) допомога вразливим верствам населення, причому ознайомленість із соціальним вченням Православної Церкви впливає на усвідомлення значимості визначених сфер соціального служіння. Виходячи з цього, особливу увагу слід приділити вирішенню питання інформаційного супроводу соціальної роботи Церкви, яка, впливаючи на всі сфери буття, допомагає людині в побудові суспільства, яке б розвивалося на основі солідарності, духовності, справедливості, чесності та добропорядності.

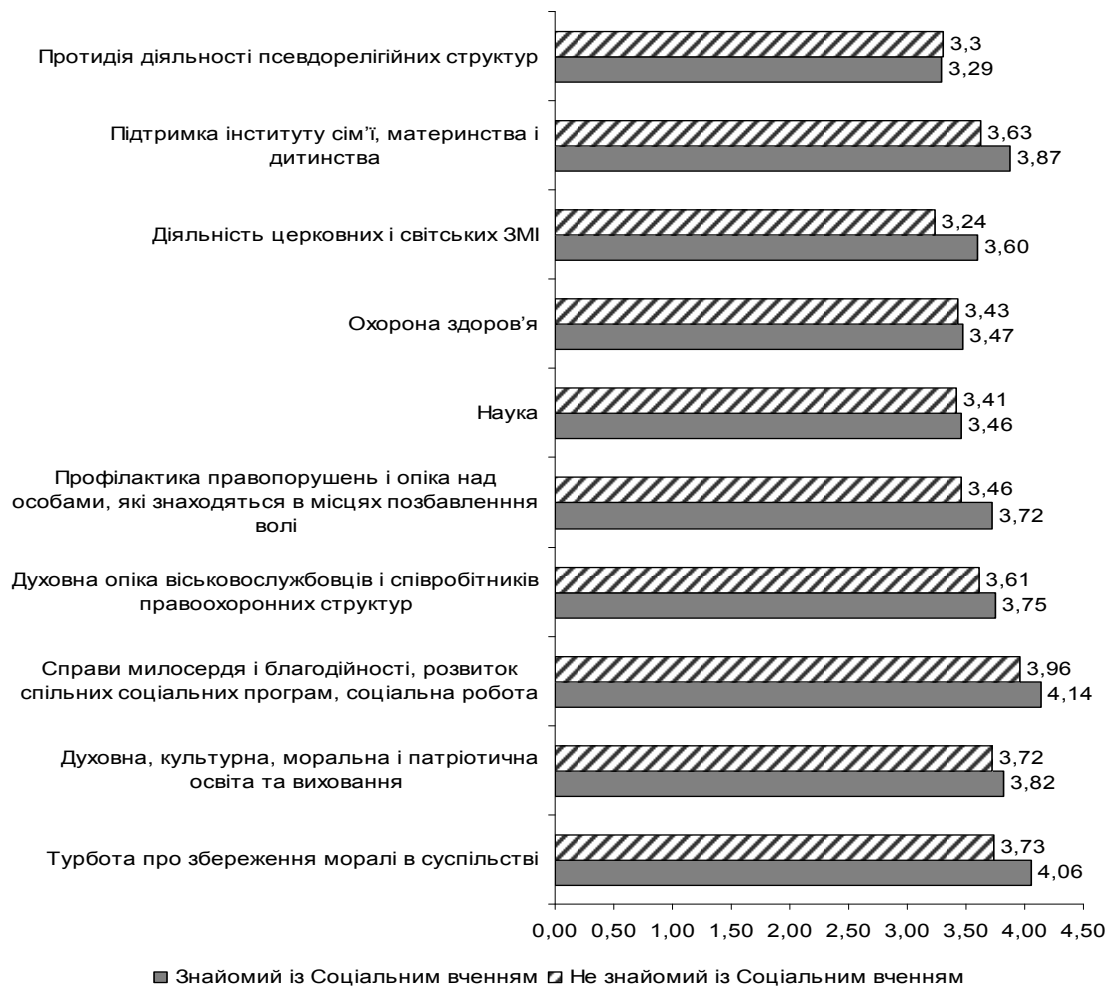

Рис. 2 – Актуальні напрями соціального служіння (соціальної роботи) в різних сферах суспільно-громадського життя в залежності від рівня ознайомленості із Соціальним вченням (середні значення)

В якості подальших досліджень можна виділити проблему визначення впливу соціального вчення на формування компетентності майбутніх священнослужителів в сфері практичної соціальної роботи і можливості впровадження спеціалізації «соціальна робота» в системі православної богословської освіти.

Література:

1. Бех В.П. Соціальна робота і формування громадянського суспільства : монографія / Бех В.П., Лукашевич М.П., Туленков М.В. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – 599 с.
2. Владимир (Сабодан), митр. Задачи православного богословия в украине на современном этапе / Владимир (Сабодан), митр. // Доклад на Десятых международных Успенских чтениях (Киев, 30 сентября 2010 года). Українська Православна Церква // [Електронний ресурс] – Режим доступу до журн.: <http://orthodox.org.ua/article/zadachi-pravoslavnogo-bogosloviya-v-ukraine-na-sovremennom-etape>.
3. Ильин И. А. Путь духовного обновления / И.А. Ильин. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 365с.
4. Компендіум соціальної доктрини Церкви. – К.: Кайрос, 2008. – 549 с.

5. *Мартышин Д.С.* Социальная работа Церкви как важнейшее условие социализации человека / Д.С. Мартышин, П.В. Бочков // Молодой ученый. – 2014. – №1. – С. 609-613.
6. О принципах организации социальной работы в Русской Православной Церкви // Русская Православная Церковь. Официальный сайт Московского Патриархата. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.patriarchia.ru/db/text/1401894.html>.
7. Основы социальной концепции Русской Православной Церкви / Офіційний сайт Московського патріархату [Електронний ресурс] – Режим доступу до журн.: <http://www.patriarchia.ru/ua/>.
8. *Процюк Р.Р.* Соціальна доктрина православ'я і становлення громадянського суспільства в Україні / Р.Р. Процюк // Грані. – 2015. - №3 (119). – С. 125-130.
9. *Хеффнер Й.* Христианское социальное учение / Хеффнер Й. – М.: Духовная Библиотека, 2001. – 323 с.
10. Ювілейний Помісний Собор Української Православної Церкви Київського Патріархату 9-10 січня 2001 р. (документи і матеріали) / упорядник єп. Димитрій (Рудюк). – К.: Вид. відділ УПЦ-КП, 2001. – 60 с.

УДК 2:25.21

Гелетюк М.В.

Карпатський університет імені Августина Волошина

АСПЕКТИ ПАСТИРСЬКОГО СЛУЖІННЯ В УКРАЇНІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто постать православного священика в умовах сучасності, а також охарактеризовано діяльність пастиря і аспекти його служіння в ХХІ столітті. Розкрито основні сторони діяльності священика та способи їх застосування. За допомогою цитат із Святого Письма та творів святителів Церкви, розкрито основні проблеми пастирського життя сучасного священика. Запропоновано методики розв'язання цих проблем.

Ключові слова: Бог, церква, пастирське служіння, суспільство, парафія, служіння, проповідь, магія, ворожбитство.

Гелетюк Н.В. Аспекты пастырского служения начала ххi века В статье рассмотрены фигура православного священника в условиях современности, а также охарактеризована деятельность пастыря и аспекты его служения в ХХI веке. Раскрыто оновному стороны деятельности священника и способы их применения. С помощью цитат из Священного Писания и творений святителей Церкви, раскрыты основные проблемы пастырской жизни современного священника. Предложены методики решения этих проблем.

Ключевые слова: Бог, церковь, пастырское служение, общество, приход, служение, проповедь, магия, ворожбицтво.